

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI.

MENTOR

LETN-23

1935-36

ŠTEV. 8

Ľsebina 8. številke:

Janko Mlakar, Spomini 169 / Ivan Cestnik, Plavsko jezero 175 / France Dolenjski, V petek je bilo... 178 / Janošna, Veliki petek 178 / Ivan Podgornik, Pavliha in konj 179 / Janošna, Treščnica 179 / Vasilij, Izkušnja 180 / Anonima, Pomlad 180 / V. Bohinec, Kako oblikujejo zemeljsko površino notranje sile zemlje 181 / Klimpiada 185 / Olaf Afanasijević, Večer, Tulipan 189 / P. R., Akord, Melanholija, Kakteja v večeru 189 / Obzornik: Nove knjige 190 / Pomemki 191 / Rešitev zank in ugank 192.

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odg. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju. Predstavnik tiskarne France Uhernik, Kranj.

Celoletna naročnina za dijake Din 30., za druge in zavode Din 40. Posam. številka Din 4.—, Plačuje se naprej. — Štev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah „Katoliških misijonov“ v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino z vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

B. KOLB & PREDALIČ

Sportna trgovina - Ljubljana - Kongresni trg 4

Za zimo priporočamo svojo bogato zalogo zimskega sportnega blaga: smuč, palice, stremena, čevlje, maže, volnenega blaga itd.

Za poletje pa naše priznane šatore, kajak čolne in dežne plašče ter vso opremo za lahko atletiko, tenis, turistiko i. t. d.

(Od 1. novembra dalje Kongresni trg šte. 4)

JANKO MLAKAR

SPOMINI

Gospa moda

(Poglavje za deklice)

V šolskem letu 1903/4 sem zapustil Ledinarje novoimenovanemu katehetu Čadežu in se preselil popolnoma na šentjakobsko osemrazrednico. Moj prednik Smrekar mi je svoje bivše učenke zelo pripočil in pohvalil, češ da so jako pridne in pobožne deklice; pa mu nisem popolnoma verjel. Slišal sem namreč, da so navihanke dobrega gospoda včasih nekoliko s svojo „pobožnostjo“ varale.

Kadar niso znale, so ga prosile, da bi smele moliti rožni venec. Seveda, Smrekar jim je z največjim veseljem ustregel, ker je v svoji dobroti mislil, da so tako molitvene. Snel je s stene križ ter ga obesil na tablo, nato je pa pokleknil in molil naprej, deklice pa za njim. Mislim, da Bog ni imel posebnega veselja nad njihovo molitvijo. Ako bi pobožni gospod ne bil tako zatopljen v molitev, bi bil slišal za hrbotom marsikaj, kar bi pri najboljši volji ne bil mogel priznati za rožni venec.

Smrekar je bil sicer jako dober in je imel svoje „pobožne“ rad, navzlic temu jih je pa včasih v sveti jezi nagnal z nesramnicami. Posebno gorak je bil na kratke nogavice, ki so jih nekatere hotele spraviti tudi v višjih razredih v modo.

„Nesramnica, v takih cefeteljnih mi ne boš hodila v šolo,“ se je nekoč obregnil nad Rojnikovo Marto, ko je prišla v kratkih nogavicah v peti razred.

Ko sem tisto popoldne šel iz šole, je pridrobila za menoj Marta in se mi bridko pritožila čez „sitnega kateheta“.

„Kaj ga pa briga, kakšne nogavice nosim? Saj tudi on nima dolgih. Sama sem zadnjič videla, ko je prišel v šolo, da je imel eno zavihano čez čevelj.“

Da, za kateheta je jako kočljivo, vtikati se v žensko modo. Saj še učiteljice včasih nalete, če dregnejo v to sršenovo gnezdo.

V prvem desetletju našega stoletja so nosile ženske v lasih vložke, da so bile bolj košate v glavo, kar se jim je zdelo jako lepo,

seveda samo zato, ker je bilo moderno. Nekatere so bile take kakor pudeljni. Ko sem pri neki priliki govoril o spodobni obleki, sem se dotaknil mimogrede tudi frizur. Hotel sem jim pristuditi vložke in sem jim rekel, da jih delajo iz las mrtvih ljudi in pa iz konjske žime.

„In tako nosite ve na glavi, kar so nosili konji na repu.“

Pa nisem dosegel nameravanega uspeha. Razložile so mi, da imajo vložke iz las, ki so jim bili izpadli.

Učiteljica Zemme je pa v svoji gorečnosti celo pisala neki gospe, naj svojo hčerko vendar preprosteje frizira, da ne bo hodila „s tako grivo“ v šolo. Pa je dobila jako oster odgovor. Skrbna in za lepoto svojega naraščaja vneta mamica jo je podučila, da je frizura njenega otroka prav nič ne briga, in naj rajši skrbi, da se pri nji kaj nauči.

Uboga gospodična je dobila pozneje zadoščenje. Čez nekaj dni je prišel v šolo zdravnik pregledovat učenke. Ker se mu je „deklica z grivo“ zdela sumljiva glede snažnosti, ji je nekoliko frizuro dvignil in takoj spodil njeno lastnico domov. Pod lasmi in vložkom je imela celo naselbino znanih glavnih živalic.

V dobi dolgih las sem šel nekoč skozi Zvezdo. Iz uršulinske šole se je vsul trop deklic. Iz njihovih rdečih obrazov sem sklepal, da jih je nekaj silno razburilo. Ena med njimi, ki je imela dve dolgi kiti, je celo jokala. Ker so šle tik pred menoj in niso štedile z glasom, sem kmalu zvedel, kaj jim je prišlo navskriž. Pritoževale so se zoper nune, češ da jim ne pustite, da bi jim bingljale kite po hrbtu, marveč zahtevajo, da morajo nositi lase okrog glave ovite.

„Veste punce,“ je zaključila največja med njimi to zabavljanje s salomonsko modrostjo, „zakaj nam ne pustite nune nositi kit? Iz gole nevoščljivosti, ker jih same nimajo.“

O ti grda nunska nevoščljivost! Dobro, da jih je moda rešila tega greha. Dandanes, ko vlada „bubifrizura“ pač ne morejo zavidati otrok zaradi kit.

Jaz sem kot katehet na dekliških zavodih doživel in preživel različne mode. Dolge in kratke lase, čepice, velike ko rešeta, in majhne kakor ptičje gnezdo, velike in majhne klobuke, take s samim trakom, pa tudi take, na katerih se je široko bohotalo živalstvo in rastlinstvo, vse vrste kril, široka, ozka, cela, preklana, dolga in kratka. Vtikal se pa nisem nikdar rad ne v „cefeteljne“ ne v krila, ker vem, da v teh zadevah vlada absolutno in brezobzirno gospa moda. Zato tudi nisem nikdar nobene oštel zavoljo prekratkega krila. Zavedal sem se dobro, da bi bila v tem oziru vsaka beseda zastoj, tako pri deklicah, kakor pri njihovih starših, vsaj pri večini.

Bil sem že v pokoju, ko sta se nekega popoldneva jezili dve gimnazijki za mojim hrptom, menda v Prešernovi ulici, nad svojim pregoročim katehetom, ki se je bil spotaknil nad kratkim krilom.

„Veš, Boža, v petek, ko bomo imeli zopet verouk, bom pa prav nalašč oblekla najkrajše krilo, kar jih imam, samo zato, da se bo jezil.“

„Prav imaš,“ ji je pritrdila tovarišica, „čemu se pa vtika v damsko modo.“

Neki gospod je pa dobil lekcijo celo od razžaljene mamice, ker se je „vtaknil v damsko modo“ njene hčerke. Gospa mu je očitala v pismu, v katerem mu je pojasnila svoje stališče, da njegova morala ne more biti na posebno visoki stopinji, ko se pohujšuje nad kratkimi krili nedolžnih deklic.

Jaz sem na liceju kako prekratko krilce podaljšal na način, ki se mi je navadno obnesel. Ko sem šel nekoč iz šole, sem prvošolko Nušo mimogrede opomnil, naj krilo nekoliko privzdigne, da se ji ne bo po blatnih tleh vlekle. Ker je bila precej brihtna, je ironijo razumela in krilo ji je kar čez noč za celo ped zraslo.

Neki drugi sem rekel, da ima obleko gotovo iz jako dragega blaga.

Pogledala me je nekam pomilovalno in pripomnila, da se slabo razumem na blago.

„Mamica ga je prav po ceni kupila. Seveda vi se ne spoznate na damske obleke.“

Tudi ta me je dobro razumela.

Nekaj dni potem me ustavi njena mati na ulici.

„Naša Zinka je zadnjič prijokala domov, ker ste se tako norčevali iz nje zaradi kratkega krila. Rekla je, da ne gre več v njem v šolo, če ga ji ne podaljšam. Vidite, gospod profesor, otroci hitro rasejo, pa jim je takoj vse prekratko. Tudi se njene součenke iz nje norčujejo, češ da je kmečka, če ima nekoliko daljše krilo. Sploh je pa moda taka, in vi duhovniki je ne boste spremenili.“

V tem je gospa imela prav. Spremenili je niso duhovniki s svojim grmenjem proti prekratkim krilom, marveč krojači v Parizu, ki predpisujejo modo.

Moda je pač jako oblastna gospa in matere hčerk, ki hočejo biti vedno po najnovejši modi oblečene, bi lahko o tem marsikaj povedale. Ko so se krila začela krčiti, je bilo treba venomer rezati in krajšati. Prav smešno je bilo, kako so se nekatere deklice med seboj kosale, katera bo imela krajše krilo, da bi bila bolj moderna.

Neko jesen, mislim, da je bilo to v šolskem letu 1922/23, se je „kratka“ moda za nekaj mesecev nenadoma izprevrгла. Prvo uro sem imel v četrti gimnaziji. Ko odprem vrata in vstopim, sem skoraj mislil, da sem prišel v napačen razred. V klopeh so stale same „dame“ v dolgih oblekah. Ida, poznejša Ita Rina, je imela krilo prav do gležnjev, in tekom nekaj dni so jih že tudi druge imele. Za mamice je bila hitra sprememba mode nekoliko nerodna, kajti iz dolgega se laže naredi kratko, kakor iz kratkega dolgo. Sicer so pa tiste, ki niso hitele za modo, ostale lahko pri kratkem. Že naslednje poletje so si namreč najmodernejša krila za skoraj celo polovico odrezale.

V novejšem času se je obleka zopet podaljšala in vse kaže na to, da bodo mestni pometachi v doglednem času ob kruh, ker bodo dame začele nositi vlečke in tako prevzele snaženje ulic. Sicer jih pa večerne obleke že imajo, namreč vlečke.

Jaz dolgo nisem vedel, kakšna je damska „večerna obleka“. Moško poznam. Ko pridem pozno zvečer od kake seje domov, oblečem domačo suktnjo, zamenjam čevlje s copatami in sedem tako v „večerni obleki“ k radiu.

O večernih oblekah nežnega spola sem le tuintam slišal, poznal jih pa nisem, se tudi brigal nisem zanje. Šele potem sem postal nanje radoveden, ko sem s Kavkico govoril o nekem potovanju s parnikom „Kraljica Marija“. „Jadranska straža“ je namreč priredila daljše potovanje po Sredozemskem morju. Da bi dobil kaj gradiva za svoja predavanja, sem se tudi jaz priglasił. Med sopotnicami sem našel nekaj svojih nekdanjih učenk. Zato sem vprašal Kavkico, ko sem jo srečal v Prešernovi ulici, zakaj tudi ona ne gre.

„Kako?“ mi je dejala. „Kje bom pa vzela denar za večerne toalete? Brez teh pa ne morem na „Kraljico Marijo“.

Ker nisem hotel pokazati svoje nevednosti v modnih zadevah, ji nisem več prigovarjal. Radoveden sem bil pa le, kakšne so te večerne toalete, ki jih Kavkica, čeprav je vedno lepo oblečena, ne more kupiti in brez katerih se ne upa na potovanje z „Jadransko stražo“.

Tej radovednosti sem zadostil takoj tretji dan svojega bivanja na parniku „Kraljica Marija“.

Pri kosilu je tajnik dr. Rubić objavil neko prireditve, za katero je bilo predpisano „večerno odelo“.

Zato sem se po večerji sprehajal po krovu, da bi videl dame v večernih oblekah. In res, kmalu sem opazil, kako je nekaj hitelo proti salonu, kar je bilo še najbolj podobno visokim vrečam.

Sedaj sem pa spoznal, kaj je „večerna obleka“. Le škoda, da nisem tega že takrat vedel, ko sem s Kavkico tam v Prešernovi ulici govoril. Prav lahko bi ji bil pomagal iz zadrege z dobrim nasvetom, pa bi se bila tudi ona lahko po morju vozila in hodila na večerne prireditve v „večernem odelu“.

Po mojem mnenju se da namreč vsaka damska obleka porabiti za „večerno“, naj si bo že domača ali promenadna (po domače „pocestna“). Kolikor sem opazil, je pri moderni večerni obleki to poglavitno, da sega do tal. Ako se vleče po tleh, je še modernejša in večernejša. Da se torej podnevna, domača ali pocestna, obleka spremeni v „večerno“, ni treba drugega storiti, kakor da se spusti tako globoko doli, da se skrijejo noge. Da seže le do tal, pa je dobro. Koliko jo je zgoraj, ni tako važno. Menda je tem modernejša, čim manj jo je.

Mala Ivica bi rekla, da prodajajo dame v večernih oblekah — „argentinsko meso“.

Bilo je pred vojsko v tistih časih, ko se je v Ljubljani meso tako podražilo, da ga je magistrat za prebivalstvo dobival iz daljne Argentinije. Takrat sem neko uro govoril v četrtem razredu ljudske šole o „nespodobnosti v obleki“. Otroci so takoj povedali, da so dame na plesih jako nespodobno oblečene, in neka deklica, ki ni bila prišla do besede, je kar s prstki pokazala na sebi, kako globoko so „de-

koleterane“. Tu se pa oglasi Ivica in pravi: „Atek je bil zadnjič na plesu, pa je rekel, da so gospe tam prodajale argentinsko meso.“

Res čudno, vsaka dama bi se po mnenju bontona pregrešila, če bi v taki obleki šla po cesti ali sprejemala čez dan obiske. Da se pa pri večernih prireditvah kaže v svitu električnih žarnic v obleki, ki je v zgornjem delu „ad minimum“ skrajšana, se ji pa zdi popolnoma umestno.

Pravijo, da tako zahteva moda. No, potem so zamorke, ki se drže še prvotne narodne noše, najmodernejše oblečene, samo bontona ne poznajo, ker hodijo cel dan v večernih toaletah . . .

Jaz deklice v šoli navadno opomnim, naj bodo tako oblečene, da ne bo nihče za njimi gledal. Več o tem govoriti skoraj ni vredno. Proti modi in neumnosti se namreč celo bogovi zaman bojujejo.

Ker se dandanes krila sorazmerno z razredom daljšajo, se ni treba katehetom posebno razvnemati zaradi obleke. Zabavno je pa opazovati, kako čepice in klobuki počasi na stran lezejo. V tem sem zasledil precejšen napredek.

Pred nekaj leti so začele deklice šele v tretji gimnaziji čepice po strani nositi. Danes jih pa že v prvi na stran porivajo, in v čim višjem razredu so, tem večji je kot, v katerem jim visi čepica nad ušesom. Zdi se mi tudi, da jih na promenadi bolj po strani nosijo, kakor na poti v šolo ali v cerkev.

Kar se pa tiče obutve, so postali „cefeteljni“ tako moderni, da jih nosijo tudi odraščene dame. Dobro, da ubogi gospod Smrekar ni tega doživel.

Splošno pa moram reči, da so bili otroci v predvojnem času veliko skromnejše oblečeni, kakor dandanes, čeprav ni bilo takrat ne brezposelnosti ne krize. Tako so na primer nosile deklice predpasnike tudi izven šole. Sicer so se jih nekatere, zlasti v višjih razredih, nekoliko sramovale in bi jih bile najrajši v šoli puščale, pa jih niso smele. To svoboščino so imele samo učiteljice, kar bi bilo mene pri neki priliki skoraj spravilo v veliko zadrego, če ne še v kaj hujšega.

Mestna dekliška osemrazrednica pri Sv. Jakobu se je kmalu po mojem prihodu v Ljubljano preselila v veliko novo poslopje. Imela je lepo učiteljsko zbornico, posebno risalnico, sobo za ročna dela in vse druge udobnosti. Sčasoma so pa morali odpreti toliko vzporednic, da so učenke zasedle celo konferenčno sobo. Ker nisem imel, kamor bi bil odložil obleko, sem prenašal suknjo od razreda v razred kakor mačka mlade.

Nekega dopoldneva sem učil zadnjo uro v petem razredu. Ko pridem po šoli domov in slečem površnik, zagledam na tleh črn predpasnik. Nevoljen grem v kuhinjo in opomnim sestri, naj nikar ne pušča „ženskih cap“ v moji sobi.

Ker se ni hotela z menoj prerekati, stopi v sobo, pobere predpasnik in pravi mirno: „To že ni moj predpasnik.“

„Seveda ne! Je pa menda moj, kaj ne?“

„Mislim, da ni, ker ga nimaš. Da pa ni moj, vem prav gotovo.“

„Kdo ga je potem v sobo prinesel?“

„Najbrž ti. Samo tega ne vem, kje si ga sunil in kako si ga prinesel s seboj, ne da bi bil za to vedel.“

Pri tej odločni izjavi se mi je posvetilo v glavi. Spomnil sem se, da sem v šoli obesil površnik na klin, na katerem je že visel predpasnik razredne učiteljice. In tako sem ga po končanem pouku najbrž s suknjo vred snel in oblekel.

„Moj Bog, če mi le na cesti ni gledal izpod površnika,“ me je zaskrbelo.

K sreči sem se spomnil, da so me iz šole grede spremljale nekatere deklice, ki so imele isto pot kakor jaz. Te bi bile prav gotovo zagnale velik vrišč, če bi mi bil mahal izpod suknje črni predpasnik njihove razredne učiteljice.

Ker pa le nisem bil popolnoma prepričan, da sem prišel iz šole v predpasniku, ga takoj po kosilu pobašem in nesem nazaj. Vsa zadeva se mi je zdela skoraj neverjetna.

„Da bi bil s površnikom oblekel tudi predpasnik? Ne, to bi bilo pa res preneumno!“

Ko pridem v šolo, grem takoj v peti razred. Obešalo, na katerem je visel navadno predpasnik, je bilo prazno . . .

Prava sreča zame je bila, da se nisem na poti suknje odpel, kakor imam navado, kadar mi je toplo. Postalo mi je pa ne samo toplo, marveč vroče pri misli, kaj bi bili ljudje rekli, če bi mi bil predpasnik zlezal izpod suknje tam kje pred pošto ali pred „Slonom“ . . .

Od takrat dalje ne obešam površnika nikdar več na ženske predpasnike.

Na mestni ženski gimnaziji sem doživel tudi „tonzuro“, pa deklisko.

Koliko so imele pač deklice svoje dni opraviti s kitami! Katera je imela bolj kratko, si jo je skušala podaljšati s trakom; druge, ki so imele dolge, debele kite, so jih pa venomer jemale v roke in jih cefedrale. Igrale so se z njimi kakor mlade mucke z repi.

Bil sem ravno razrednik v IV.a, ko je gospa moda ukazala „tonzuro“, in kite so začele padati pod škarjami kakor zrelo klasje pod srpom. Vsako jutro, ko sem prišel v svoj razred gledat za smetmi, so me sprejele deklice z važno novico, da je ta ali ona kita izginila. Najdalje so se upirale novi modi prijateljice Mija, Slava in Ksenija, ker se jim je zdelo le nekoliko škoda lepih dolgih kit. Prišle so celo mene spraševati, če se naj dajo ostriči.

„Kar dajte se, da bo konec tistega vašega igranja s kitami!“

Čez nekaj dni so me sprejele učenke v IV.a z velikim vriščem. „Tri gracije“ so se mi predstavile s kratkimi lasmi. Tako je bil ves razred ostrižen.

So pregovori, ki se sčasoma prežive. Tako je tudi pregovor „dolgi lasje — kratka pamet“ izgubil svojo veljavo, vsaj za dekleta. Morebiti pa velja dandanes za — fante?

(Dalje.)

PLAVSKO JEZERO

Če hočeš sponati Metohijo, potem idi peš iz Prizrena v Beč. Hodil boš tri dni. Trda je cesta, truden korak in sonce pripeka. Nagledal se boš mrkih Arnavtov, obiskal boš kolonije slovenskih naseljencev — Primorcev. V Djakovici, tipičnem turškem mestu s filigrantstvom, kakršnega ne bi našel niti v pravi Turčiji, boš slišal molitev-pesem mujezinovo. Oglel si boš Visoke Dečane, najlepše ohranjen manastir, kar so jih zgradili Nemanjići. Zahrepenel boš po planinah, ki se jim bližaš bolj in bolj. Ob njih vznožju, v Peći, panteonu srbskih patrijarhov, si boš zaželel ostati za vedno — če se namreč ne boš zbal malarije.

Če hočeš spoznati Prokletja, idi peš iz Peći v Plav. Hodil boš več kot en dan. Toda ne po cesti, ki se vije preko Čakorja do Andrijevice 74 km daleč in ki pusti Plav ob strani 15 km, marveč kar pa najbližji zračni črti, kar preko vseh Pečkih planin, na primer mimo Koprivnika (2460 m) in Žutega Kamna (2572 m). Ti bodo že pastirji pokazali stezo. In spoznal boš, da je od Prokletij strašno samo ime. Upal si boš celo trditi, da je težko najti v Jugoslaviji lepših in za lahak turizem hvaležnejših planin. Kako silno na mestu bi bila kaka planinska kočča, recimo na sedlu pod Koprivnikom! Preveličasten je pogled od tu, pa naj se ozreš na amfiteater skoro popolnoma poraslih vrhov pred sabo ali pa doli na ravnino Metohije, — da bi ga mogel opisati. Do semkaj bi bil prav priročen dohod iz Peći po soteski Pečke Bistrice. Če boš šel po poti kot midva, boš štiri ure sopihal v breg, skozi smrekove gozdove in preko planinskih trat, mimo pastirskih naselbin in pasočih se ovčjih čred. Svetujem ti, da se oglasiš v žandarmerijski stanici, kjer ti bodo gostoljubno postregli najmanj s črno kavo, z navodili za nadaljno pot in, če imaš čas poslušati, z zgodbami o lovih na medvede in volkove, ki jih je tu dovolj. Do prihodnjega sedla, razvodja med črnomorskim in jadranskim porečjem, boš rabil kake tri ure — seveda le, če se ne boš mnogo mudil z občudovanjem, uživanjem in strmenjem nad prekrasnim planinskim svetom. Steza vodi skoro po ravnem, tik pod vrhovi, katerih nihče ni manjši izpod 2200 m, izmenoma preko gručča in travnatih pašnikov, kjer se pase živina iz vse Metohije. Pot proti Plavu ohrani prejšnjo smer, polkrožna vrsta vrhov nadaljuje lok na levo proti jugu. Navzdol gre naglo. Zvečer že lahko zaprosiš za prenočišče na žandarmerijski komandi. To lahko napraviš kar v slovenščini, kajti narednik je — čistokrvni Korošec (mislim, da je še tam). Vesel te bo še bolj kot ti njega. Morda bo spet za večerjo pečen koštrun. Vse to je v 1800 visoki planinski dolini ob albanski meji, v plavski pastirski naselbini Babinem polju pod Babo; od tu prideš ob Babinem potoku v dobrih dveh urah v Plav.

Če se hočeš naužiti čudes narave, ki zamore na enem kraju nagrmatiti toliko lepot, potem ostani v Plavu teden dva. Na koncu rodovitne Gusinjske doline, tik pod vasjo leži sredi njiv ne ravno veliko, toda izredno lepo jezero temno sinje barve (od tod ime), vkovano kot biser v prstan Prokletij; kakor iz jezera vzrasel se dviga tik na severu osamel Visitor (2210 m), na zapad se oži dolina, ki jo naimaka Luča, tja do albanskega ogla divje razsekanih planin, ki smo jih dali za samostan sv. Nauma, na jug in vzhod pa se dvigajo v nebo beli krši deloma naših deloma albanskih Prokletij. Ne moreš se ločiti s pogledom od njih, zgrabi te silno brepenenje kakor magnet in takoj skleneš, da jih naskočiš — toda z žalostjo izveš, da so najlepši od njih že onkraj meje, oddaljene 2 uri od tod. Lahko pa

si na srezki ekspozituri v Plavu preskrbiš prelaznico. Razen tega, da imaš od tu takoj pri roki naravnost idealne ture, je tudi jezero idealno za kopanje, plavanje in veslanje. Tu ni hrupa, ne letoviščarjev, nobenih hotelov, niti prave gostilne ne, pač pa božji mir, rodoviten kraj, priprosti ljudje in poceni življenje. Priložnostni obiskovalci prihajajo (bolje: se vozijo) sem le mimogrede, letujejo pa v Andrijevi-
vici, ki ima dosti hotelov in ki jo veže s Plavom 30 km dolga cesta. Kadar bo speljana na papirju že projektrana železnica Peć — Andrijevića — Kolašin — Podgorica, ko bo kraj zvezan s svetom in prirejen za letovišče, bo Plavsko jezero brez dvoma kar oblegano od obiskovalcev, kajti njegova edinstvena lega in okolica v naši državi ne najde primera. Toda takrat bo kraj zgubil na svoji naravni krasoti, nič več ne bo tako idealno miren in tih, kajti obizlaga ga bo — „kultura“.

Prokletija ali Prokletije ali severno-albanske Alpe se razprostirajo od Skadrškega jez. do Motohijske kotl. Njih bolj divji del pripada Albaniji; vzhodni del ali Pećke planine predstavljajo najskrajnejšo in khrati najvišjo (Djuridjevica 2677 m) skupino Dinarskega sistema, ki spremeni tu svojo jugovzhodno v severovzhodno smer. Masiven Visitor pa stoji čisto sam nad jezerom, zagledaš ga že od daleč. Midva sva sklenila, da mu na vsak način pretipljeva obisti in preiščeva njegovo plešo, z nje pa jo mahneva kar povprek v Andrijevićo, do kamor je segel najin načrt tega dne. Toda ko sva v Plavu v pekarni jedla čevapčice na račun ferijalca Redžepagića, sva zvedela, da z vrha Visitorja ni poti v Andrijevićo in da so ob njegovem vzhodju onstran obširni gozdovi, v katerih se gotovo zgubiš. Sve-tovali so nama, naj si najameva vodnika! Tudi humor je včasih potreben. Sva si mislila, študent, ki potuje peš in brez denarja po svetu, naj si še najema vodnika! Ta je malo predebela. So sicer, ki so jako navdušeni turisti in potujejo „v znanstvene svrhe“ ter pišejo potem lepe članke in prirejajo impozatna predavanja o svojih „potovanjih“, — toda „potujejo“ z avtomobilom in denarjem ter se dajo od vodnikov ponesti na kakšen vrh, ki ima slavno ime in sloves po „nevarnem“. Midva sva se rajši šla z abiturijentom Omeragićem vozit po jezeru.

Prej pa sva še „ogledala“ Plav. To je vas lesenih turških hiš s piramidastimi, s skodlo kritimi strehami. Od 40 hiš so štiri džamije; tu je tudi osnovna šola in srezka ekspozitura. Tu žive potomci nekdanj slavni begov; po teh glavnih mohamedanskih družinah so imenovane tudi krivenčaste mahale ali ulice: Redžepagićeva, Šalovićeva, Omeragićeva, Medunska itd. Inteligentni gostoljubni ljudje so to; vsak ti poda roko pri pozdravu in vpraša, kako ti je. Plavski okraj ima preko 2000 prebivalcev, ki so v glavnem islamizirani Srbi, Mohamedancev je 80%, tretjina Srbov je še pravoslavni.

Plav leži na križišču potov, ki vodijo iz Metohije na Vasojeviće in iz Skadra v Limsko dolino. Zato ima za sabo dolgo zgodovino. Kot župa se omenja že v 13. in 14. stoletju. V srednjem veku je bil tu razvit ribolov. Dećanski samostan in monastir Mihaila Arhandela sta imela tu svoje ribiče. V 16. stol. se omenja kot mesto na potu Kotor — Carigrad, po katerem so hodili krščanski kurirji s pošto. Plavljeni so bili znani kot dobri prevozniki: iz svojega kraja so izvažali v Kotor volno, žito, sir, vosek. Glavno islamiziranje se je izvršilo kmalu po prihodu Turkov. Kar je še tu Arnavtov, so ostanki plemen, ki so v 17. stoletju prišla s planin in zavzela Plavsko dolino. Največ teh Arbanasov je bilo iz rodu slov-
vitih Klimentov. Toda domača muslimanska plemena so jih po dolgih bojih iztisnila iz Limske doline: ostali so se pomuslimanili in zdaj pasejo živino plavskim gospodarjem po okoliških planinah. Ti ljudje krasnih postav in obrazov žive

primitivno in naravno v vsej svoji elementarnosti; civilizacija je zaenkrat tem krajem še prizanesla. Tu še lahko študiraš ostanke nekdanjih zadrug in krvnega maščevanja. Če te tu kdo sprejme pod svojo streho, si njega gost, za katerega če treba da tudi življenje.

Že hipen pogled na zemljevid ti pove, kako protiprirodno daleč proti severu je potegnjena albanska meja ob izviru Lima (bolje Luče, kajti Lim dobi svoje ime šele po iztoku iz Plavskega jezera); pove ti tudi, da vodi od tu najkrajša pot na Podgorico skozi albansko ozemlje, samo 10 ur bi znašala; to bi bila najbolj naravna pot tudi za železnico iz Peći v Podgorico, vsaj trikrat bližja kot gre sedaj nova cesta po ovinku mimo Andrijevice, Mateševa in Leve reke v dolino Morače.

Nedaleč od Plava proti zapadu je enako velik in lep kraj Gusinje. Potem se dolinski cirk zapre. V to Plavsko-Gusinjsko dolino je prihajal v ledeni dobi s Prokletij največji ledenik Balkanskega polotoka, dolg 35 km. Plavsko jezero je torej glacialnega nastanka. V knjigah najdeš o njem sledeče podatke: Plavsko jezero leži v nadmorski višini 1007 m (!) in v smeri jugozapada proti severovzhodu. Dolgo je 4.7 km, široko 1.7 km, njegova površina meri dobrih 5 km², globoko je do 12 m. Pozimi se cela zamrzne. Z vzhodne strani je zablato. Bogato je rib, zlasti postrvi.

Celo dopoldne so naju plavski študentje zabavali in vozili po jezeru v primitivnih čolnih. Mnogo je teh prijaznih fantov, vsaka hiša ima študenta, cela rajda jih študira brezplačno v Skoplju v muslimanski srednji šoli Veliki Medresi. Napredni so in navdušeni za svoj kraj, znali bi ti pripovedovati o njegovi zgodovini in o raznih pravljicah, ki so jih spletli ljudje okrog Plavskega jezera, po cele dneve. Navdušeni so za Kemalove (izgovori: Čemalove) reforme v Turčiji in kljub konfliktom s starši in staroverniki jih skušajo izvajati v malem tudi v Plavu. Prav pristržno smo se poslovlili in si pustili naslove. Obljubila sva jim, da bova delala doma reklamo za Plavsko jezero in da se drugo leto gotovo spet vidimo.

Šest uric do Andrijevice, ves čas ob bistrem Limu. Toda sonce ni zato nič bolj prizanašalo. Preklinjala sva svojo nepremišljenost prejšnjega dne, da sva hodila 2000 m visoko v samih kópalkah, kajti počutila sva se zdaj kakor sv. Lovrenc na ražnju. Torej bodi povedano, da tudi v Prokletjih ne primanjkuje ultravioletnih žarkov.

Prekoračila sva mejo, ki je do l. 1912. ločila Črno goro in Turčijo. Dosedaj sva hodila, odkar sva šla iz Skoplja, skoro med samimi Arnavti, odslej vidiš vedno več Črnogorcev. Arnavti in Črnogorci se med seboj sovražijo. V Andrijevici ne vidiš nobenega Arnavta več in nobene muslimanke, temveč rdeče črnogorske čepice in črne ženske rute. Tu je tudi katoliška cerkev. Toda še je tu nekaj nečrnogorskega, vpliv makedonske morale: hoteli so polni deklet iz Banata.

Odslej sva obračala liste slik iz poglavja, ki nosi naslov: Črna gora.

V PETEK JE BILO . . .

Biló je jesenskega dne. Listje je že odpadalo in veter ga je v sunkovitih vrtincih zanašal okrog. Nebo je bilo oblačno. Le zdaj pa zdaj je kdo prikoračil po blatni cesti.

Sedel sem v izbi in brskal po knjigi. Nikakor nisem mogel, da bi začel brati. Nenadoma so stopili v izbo mati. Rekli so: „France, pojdi v trg po rožiče; petek je; naredila bom štruklje.“ Še ozrl se nisem, brskal sem še naprej po knjigi in zamomljal: „Jaz ne bom vedno hodil v trg. Zakaj je pa Janez, on naj gre!“ Mati so še ponovili s tresočim glasom: „France greš?“ Ponovil sem: „Janez naj gre!“ Mati niso nič rekli, brez besede so odšli. Videl sem, kako jim je kanila po licu solza. Pretreslo me je. Skozi okno sem videl brata Janeza, ki je tekell proti trgu.

Urno sem sezul čevlje, narahlo odprl vrata in pokukal skozi kuhinjsko okno. Mati so sedeli za mizo in ihteli. Težko mi je bilo. Stopil sem nazaj v izbo. Nekaj časa sem nepremično sedel. V sobi je bilo vse mirno, le tiktakanje ure in štropot kapelj, ki so potrkovale na okno, je motilo tihoto. Tisto dopoldne je počasi minevalo.

V cerkvi je zazvonilo poldne. Mati so prinesli na mizo krompir in zelje. Vsa družina smo posedli okrog mize. Prekrižali smo se in začeli zajemati iz globoke skledé. Vsi so bili pri jelu urni, le jaz ne. Nato so mati postavili na mizo štruklje, ki sem jih imel izmed vseh jedi najrajši. Hitro sem vzel enega, a sem ga komaj pojedel: nisem mogel več, v grlu me je davilo. Odložil sem žlico, se prekrižal in odšel iz izbe.

Odšel sem na kozolec. Bil sem žalosten. Legel sem na seno in začel premišljati, ali bi šel k materi in jo prosil odpuščanja, ali ne. V teh mislih sem zadremal. Ko sem se zbudil, je bila ura tri. V cerkvenem stolpu so zazvonili zvonovi. „Petek . . . V spomin Jezusovega trpljenja . . . in žališ Boga, ki je zate trpel; ker ne spolnjuješ četrte zapovedi . . . ker ne spoštuješ staršev, ki toliko zate skrbijo . . .“ Zdelo se mi je, da mi žalostni glasovi zvonov tako očitajo.

Nisem več pomišljal. Zapustil sem kozolec in šel v hišo. Stopil sem v kuhinjo, kjer sem našel mater samo. Mati so krpali obleko. Pokleknil sem in jih prosil odpuščanja. Mati so me poljubili in rekli: „Le priden bodi, Francè. Jaz ti odpuščam.“ Potolažen sem stopil iz kuhinje na prosto. Zdelo se mi je, kakor da mi je nekdo odvalil s hrbta težak kamen. Najrajši bi zavriskal. Izza oblakov je posijalo sonce, kakor da bi se tudi ono veselilo z menoj.

Od tega dne ni biló treba materi nikdar več dvakrat reči, naj kam grem. Spoznal sem, kako mati zame trpijo in kolikšna je njihova ljubezen. Bil sem vesel, da sem jim mogel vsaj malo, malo povrniti njihovo skrb in ljubezen.

JANOŠNA :

VELIKI PETEK

Umril je Bog. Na križu razpet visi.
Verna množica pred njim kleči,
v trpkem spoznanju ihti in ječi . . .
Križani bridko zre kesanje,
roke proži ljudstvu v odpuščanje.

KAKO OBLI PAVLIHA IN KONJ POVRŠINO

To je bilo v davnih časih.

Nekega vročega dne v avgustu je Pavliha potoval od Sodražice proti Blokam. V žepu ni imel niti pare, grlo mu je bilo suho, da ni dalo več niti sline. Kar zagleda ob cesti voz, natovorjen z rešeti, vanj pa vpreženega konja, ki je mulil travo. V bližnji senci pod bukvo je pa trdno spal gospodar — Butala.

Pavlihi pade navihana misel v glavo, kako bi se okoristil s konjem. Hitro ga spreže, odkomota in na vrvi pelje precej daleč v gozd, kjer ga priveže k bukvi, ga pogladi po hrbtu in steče brzo nazaj k vozu, se okomota, si nadene uzdo, se vpreže v voz in začne milo stokati.

Butala se prebudi in prestraši, ko ugleda človeka mesto svojega konja.

Pavliha stoka in milo prosi: „Prosim vas lepo, razbrzdajte me! Strašno trpim!“

Butala nevoljno stopica sem in tja in javka: „Kje je moj konj? Kaj delaš ti tukaj, človek?“

„Oče, počasi! Vse vam povem. Samo ne ustrašite se! Jaz sem rojen nesrečno uro. Moj oče je bil čarovnik. Ko sem se nekega dne z očetom hudo sprl, me je pred petimi leti začaral v konja in prodal. Danes je potekla petletna doba in zopet sem človek. Prosim vas, oprostite me uzde in komata.“

Butala je ustregel Pavlihi in zavpil nad njim: „S čarovnijami nočem imeti nikakega posla. Poberi se mi izpred oči!“

Pavliha zdirja v gozd in zajezdi konja. Drugi dan ga pa žene na semenj v Ribnico.

Na semenj pride tudi Butala kupovat novega konja. Opazi tam Pavliho, ki ravno prodaja nekemu Kočevarju ukradenega konja. Takoj mu šine v glavo svetla misel, da ga je Pavliha oguljufal, in začne vpiti in klicati na pomoč. Ko Pavliha opazi Butalo, zajezdi konja in vpije: „Primito tatu, primito tatu!“, požene konja in zdirja s semuja. Vse se mu umika in vpije z njim vred: „Primito tatu, primito tatu!“

Pavliha je srečno odnesel pete, a v Ribnico se ni vrnil nikdar več.

JANOŠNA :

TREŠČNICA

Vsa v cvetu sanjaš zdaj spomladi
kakor dekletce v sladki nadi;
družice so ti vitke smreke
na robu zelene poseke.

Brblja Brbovec tam za njivo,
gozdiček smeje se vabljivo,
v temi zeleni slavec poje,
razliva daleč pesmi svoje.

Oh, Treščnica, lepo je tebi!
Kako želela vedno sem, da ne bi
od tebe morala kdaj v svet, na tuje,
kjer srce zdaj po tebi mi vzdihuje . . .

IZKUŠNJAVA

„Kam se odpravljáš?“ sem vprašal prijatelja Ivana, ko sem stopil v prostrano kmečko sobo, z veliko krušno pečjo.

„Na naš zelnik grem nabirat gosenice; letos jih je zelo mnogo; za vsakih deset dobim petdeset par, ki mi jih je oče obljubil. Ali greš z menoj?“

„Grem,“ sem odgovoril kratko, ker sem bil ves zamaknjen v molek z velikimi jagodami, ki je visel na steni.

„Pojdiva; danes je tako lepo vreme,“ je rekel in zaklenil vežna vrata, ključ pa položil skozi okno na mizo v veži.

Stopala sva počasi po vaški poti proti polju, Ivan je bil redkobeseden in tudi jaz sem rajši prisluhnil pesmi dela in veže narave, kakor bi se brezpomembno razgovarjal. Srečavala sva mnogo voz s senom. Kmetje so se potili od vročine, vendar so bili veselih obrazov. Tam daleč za poljem se je nebo dotikalo zemlje. Lahen vetre je valovil žito, v zraku je žgoel škrganec. Tam v daljavi so si mežikale bele cerkvice sredi zlatega žita . . . Ivan je zažvižgal kakor kos in stekel čez travnike, jaz pa za njim. Preplašila sva par vran, ki so strahoma sfrfotale na bližnji kozolec. Prišla sva na stezo in korakala počasi proti zelniku. Ivan je začel nabirati gosenice, jaz pa sem drezal murnčke v luknjah, toda kmalu sem legel v travo vznak in gledal oblake. Tam za tistole goro mora biti lepo, sem si mislil. Zaželel sem, da bi imel krila in poletel v tisti čudovito lepi kraj, kjer so doma škratci z rdečimi kopicami in dolgimi bradami.

„Ali spiš?“ me je vprašal Ivan.

„Ne; samo v oblake gledam in si želim, da bi videl tisti kraj za onole goro. Če bi prišel tja, bi se igral s škrti in jih cukal za brade. — Ali boš kaj kmalu nabral?“

„Kmalu; toda tukaj je gosenic zelo malo, šele trideset jih imam.“

Zagledal sem se zopet v oblake, se zamislil in čez nekaj časa sem rekel: „Če tukaj ni dosti gosenic, pa jih pojdi nabirat po drugih zelnikih.“ Ivan me je začudeno pogledal; boril se je s to mislijo, zmajal z glavo in rekel: „Ne, tega ne naredim; očeta nočem ogoljufati!“

Molče sva odšla proti domu; tedaj sem se šele zavedel, da je Ivan zmagovalec, in srce mi je bilo veselo . . .

ANONIMA:

POMLAD

Popilo je soncece beli sneg,
vzradostil se je dol in breg,
zaveli so topli vetrički,
in z juga vrnili se ptički.

Iz zemlje cvetke priklile so
in glasno okrog oznanile so,
da prišla v deželo je Vesna,
da soba nam zdaj bo pretresna.

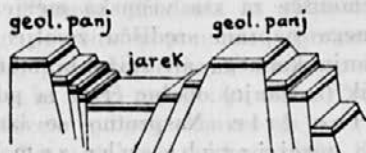
Zdaj ptički in cvetke nas vabijo:
Pomlad je spet tukaj; porabi jo!
Le venkaj v cvetočo naravo —
srce razvedrit si in glavo!

KAKO OBLIKUJEJO ZEMELJSKO POVRŠINO NOTRANJE SILE ZEMLJE

Tektonski pojavi.

Usedline so se prvotno usedale v vodoravnih ali skoraj vodoravnih plasteh. danes pa so na mnogih krajih nagnjene, zvite in prelomnjene, ponekod stoje celo navpično ali so prevrnjene druga čez drugo. Njihova prvotna lega se je torej na dotičnih mestih temeljito izpremenila. Te izpremembe imajo svoj vzrok v gibanjih zemeljske skorje, ki jih imenujemo tektonske pojave ali dislokacije. Večinoma mislijo, da izvirajo tektonski pojavi iz vse bolj napredujočega ohlajanja zemeljske notranjščine, ki povzroča krčenje zemeljskega jedra in s tem zmanjšanje prostornine našega planeta (kontrakcijska teorija). Ko se krči zemeljsko jedro, postaja trdna zemeljska skorja zanj prevelika in se skuša po zakonih težnosti prilagoditi izpremenjeni notranjščini. V zemeljski skorji nastane silna napetost, ki se javlja, ker je zemlja okrogla, v stranskem ali bočnem pritisku. Ker so zemeljske plasti zelo različne, je različna tudi njihova odpornost in pritisk ima različne učinke. Neke dele zemeljske skorje lomi, če je dovolj močan, v grude, ki se deloma sesedajo, medtem ko more druge sloje, ki so bolj plastični in se laže udajajo, le gubati ali zviti. Učinki tektonskih pojavov so torej vidni v prelomih in v gubanju zemeljskih plasti.

Ko se zemeljska skorja lomi, se sosedne grude vzdolž prelomnice premaknejo, in sicer tako, da drsijo posamezne izmed njih ob prelomnih ploskvah v globino. Ta pojav imenujemo prelom. Razmak med zgornjim in spodnjim krilom preloma znaša ponekod le nekaj decimetrov, mestoma pa lahko tudi več tisoč metrov. Prelomi nastajajo le redko kdaj posamič, običajno jih je več blizu skupaj. Če se križa na kakem mestu več različno usmerjenih prelomnic, se grude ob njih lahko pogreznejo tako, da nastanejo kotline, kakor n. pr. kotlina, ki leži v njej Jadransko morje, kotlina Egejskega morja, manjša Ljubljanska, Celovška kotlina itd. Ob vzporednih prelomih se grude lahko premaknejo stopnjevina (stopnjevina (stopnjevina prelomi), drugod pa zopet tako, da se pogrezne daljša proga zemeljske skorje med dvema grudama, ki obstaneta v svoji prvotni legi; v tem primeru govorimo o tektonskem jarku. Taki jarki so n. pr. Bitoljska kotlina in številne druge kotline v Južni Srbiji, renski jarek med Vosges in Schwarzwaldom in najmogočnejši primer te vrste, 6000 km dolgi notranje afriški jarek, ki leže v njem oziroma v njegovih odcepkih vzhodna afriška jezera, Rdeče morje in Sirska podolžnica. Grudo, ki se dviga nad sosednjima hriboma, bodisi da sta se ti pogreznila ali da je tektonski pritisk dvignil njo samo, imenujemo geološki panj. Lep primer takega panja je Galičica, ki se dviga v Šarsko-pinskem gorstvu visoko nad kotlinama Ohridskega in Prespanskega jezera.

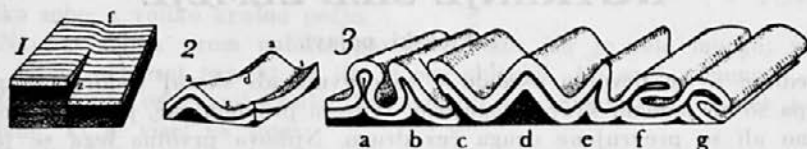

Tektonski jarek in geološki panji.

Stopnjevina prelomi.

(po J. Kunslem.)

Včasih napetost, ki pretrga kak del zemeljske skorje na dvoje, ni dovolj velika in krili se ne ločita drugo od drugega popolnoma, temveč se samo zvijeta, upogneta. Tako nastane koleno ali fleksura.

Prelom, fleksura, gube (po J. Kunskem.)

1. V prvotno ravnem delu zemeljske površine je nastala fleksura *f*, ki prehaja spredaj v prelom *z*.
2. Guba (*aa* = vrh ali antiklinala, *ss* = dol ali sinklinala).
3. Vrste gub: a) pahljačasta, b) poševna, c) prelomljena in premaknjena, d) stoječa, e) nesomerna, f) ležeča, g) prevrnjena guba.

Medtem ko se gibljejo grude pri prelomih in pri fleksurah večinoma v navpični smeri, se vrši gubanje slojev pretežno le v vodoravni smeri. Stranski pritisk nabira vodoravne sloje v gube, kakor se naguba pod pritiskom od strani n. pr. kako blago ali listi knjige. Pri vsaki gubi razločujemo izbočeni vrh ali antiklinalo in vbočeni dol ali sinklinalo; oboje vezeta krili. Gube morejo biti stoječe, poševne, ležeče in prevrnjene. Mestoma je namreč gubanje bilo tako močno, da so se gube prevrnile druga čez drugo. Pri tem so se često tudi pretrgale in so se pretrgani deli prislonili drug na drugega ali se celo prerinili kakor kake luske (nari v ali preriv). Na ta način se niso pomikale le manjše luske, temveč so potovale druga čez drugo tudi prav velike gube in celó obsežne mase zemeljskih plasti. Tako tvorijo n. pr. zunanji lok evropskih Alp ne toliko gube tistih kamenin, ki sestavljajo njegovo osnovo, temveč na to osnovo narinjeni krovi (franc. nappes) povsem tujih slojev. Ti krovi imajo svoj izvor deloma daleč na jugu in so se pomaknili odtod proti severu na daljavo do 120 km (krovná teorija).

Tektonske sile premikajo tudi obalno črto. Na mnogih krajih zemeljske površine so v višini tudi več tisoč metrov morske usedline s številnimi okamenicami morske favne. Slično vidimo na mnogih obalah visoko nad današnjo morsko gladino bivše obalne terase, najdemo lupine školjk in drugih morskih živali, ponekod pa celo stavbe in pristaniške naprave, ki v taki višini ne bi imele nikakega smisla. Drugod je kopna zemlja izginila v morju, tako da so nekdanje doline, nekdanji gozdovi, močvirja itd., pa seveda tudi človeška bivališča globoko na morskem dnu.

Ta opazovanja nas uče, da so se vršile v teh delih zemeljske skorje velike geološke izpremembe. Seveda je v mnogih primerih težko dognati, ali se je na dotičnem mestu dvignila litosfera ali se je dvignila morska gladina oziroma narobe, ker nam služi pač morska gladina kot izhodišče za vsa višinska merjenja. Vsekakor se izražajo izpremembe v legi kopnega napram središču zemlje kot pomikanja obalne črte. Posledica dviganja kopnega ali znižanja morske gladine, torej povečanje kopnega, je umik (znižanje) obalne črte: ta pojav imenujemo negativno pomikanje obalne črte. Nasprotno se izraža dviganje morske gladine ali pogrezanje kopnega, torej izguba suhe zemlje,

v napredovanju (dviganju) obalne črte: v tem primeru govorimo o njenem pozitivnem pomikanju. Ko se pomika morje proti kopnemu in ga preplavlja (transgredira), govorimo o transgresiji morja, v nasprotnem primeru pa, ko se umika in se njegovo dno pretvori v suho zemljo, o njegovi regresiji.

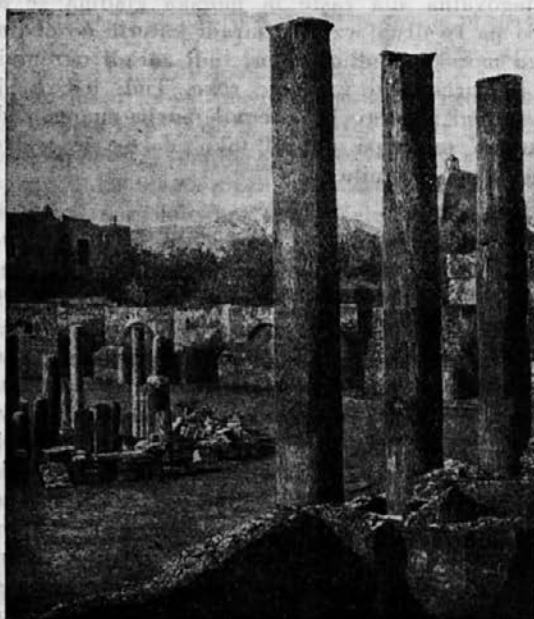
Vzroki teh pomikanj obalne črte so lahko prav različni, iskati pa jih moramo predvsem v tektonskih pojavih. Če se pogrezne zaradi njih n. pr. kak večji del kopnega, se nastala udorina brž napolni z vodo in morska gladina zato zniža. Vedeti pa moramo še to, da morska gladina ni povsod zaokrožena, temveč jo pritegujejo ob robovih kontinenti, slično kakor priteguje tudi steklo vodu v kozarcu (adhezija!). Ko se v našem primeru kopna masa zaradi udara zmanjša, nima več iste pritegovalne sile kakor prej in morje regredira. Nasprotno se dogaja, če nagrmadijo tektonske sile na kopnem kako gorovje. Z njim se masa dotične zemljine poveča, njena pritegovalna sila raste in morska gladina se ob obalah dviga: morje transgredira. So pa še drugi vzroki, zaradi katerih se obalna črta lahko premakne. Tako se dviga morska gladina n. pr. tudi zaradi ogromnih množin peska, zemlje in blata, ki jih prenašajo v morje reke. Tudi led, ki je za ledene dobe pokrival kopno z debelimi plastmi, je odtegnil morju mnogo vode in s tem znižal njegovo gladino, kopno samo pa obtežil tako, da se je pogrezovalo. Po ledeni dobi se je kopno zopet dvignilo.

Na Norveškem, Švedskem in Finskem se dviga obala in sploh vse kopno še danes, kar pa je pripisati ne le osvoboditvi od ledu, temveč tudi samostojnim tektonskim dviganjem na evropskem severu. Zato so prav tu najlepši primeri za negativna pomikanja morske obale; ponekod moremo tu zasledovati bivše obalne črte do višine 200 m. Slične razmere so tudi na mnogih drugih obalah, zlasti po polarnih pokrajinah, ob Mehiškem zalivu, ob pacifičnih obalah, v Indijskem oceanu, pa tudi v Sredozemskem morju. Lep primer za pozitivno pomikanje obalne črte je naša dalmatinska obala, kjer je morje vdrlo v doline blizu obale, da so, kakor pravijo geologi, „utonile“, medtem ko so vmes ležeči gorski hrbti postali otoki. Take obale imenujemo *ingresijske obale*. Veliko suhe zemlje je prišlo pod morje tudi ob britanskih obrežjih, kjer so podmorski gozdovi s pokončnimi stebli znani na več krajih: take gozdove so našli tudi ob obalah Severnega in Vzhodnega morja (jantar!), ob atlantiški obali Severne Amerike in drugod. Prispovedke o starih mestih, ki jih je pogoltnilo morje, so brez dvoma v zvezi s temi pozitivnimi pomikanji obalne črte in imajo čestokrat zgodovinsko jedro.

Ponekod se javljajo izmenoma negativna in pozitivna premikanja. Poučen primer za to je Serapej v Pozzuoliju pri Napolju, tempelj, ki so ga zgradili ok. l. 100. pr. Kr. in ki se je do 16. stol. pogrezal, dokler ga morje ni preplavilo do višine 6 m. Do te višine so namreč morske živali navrtale njegove stebre. Radi kriptovulkanskih pojavov se je obala pričela zopet dvigati in danes je tempelj popolnoma na suhem; vendar opažajo, da se obala v novejšem času zopet znižuje.

Planote, grudasta in gubasta gorovja. Tektonska gibanja so prvotno zemeljsko površino popolnoma izpremenila. Ni dela zemeljske skorje, ki ga ne bi bilo kdaj preobrazilo kako močno gubanje, toda vnanje sile so tekom časa gube uničile in svet zopet izravnale. Pozneje prav razsežne pokrajine Zemlje niso več doživele gubanj, temveč so se v njih mirno skoraj brez motenj odlagale mlajše usedline: tako v velikem delu Severne Amerike z Groenlandom, v Braziliji, v

Afriki južno od Atlasa, v Arabiji in na Dekanu, v velikem delu Rusije in Sibirije in v Avstraliji. To so dežele velikih planot in iz takih malo razgibanih planot je sestavljen večji del zemeljske površine. Planote pa na nekaterih krajih niso ostale v svoji stari legi, temveč so jih pretrgali silni prelomi in iz njih ustvarili grudasta gorovja, ki so jih pozneje često prekriale tanke plasti mlajših usedlin. Vsa Evropa severno od Pirinejev, Alp in Karpatov je sestavljena iz grudastih gorovij. Med njimi so posebno pomembni razsežni masivi, ki se jih poznejša gubanja niso več dotaknila, tako n. pr. Francosko osrednje gorovje (Massif central), Češki masiv, Rodopski masiv na Balkanskem polotoku i. dr. Grudasta gorovja se dvigajo nad površino večinoma kot geološki panji, imajo položna pobočja in zaobljene oblike. Vazna so tudi v gospodarskem oziru, ker vsebujejo mnogo rud in ponekod zlasti črni premog.

3. Serapej v Pozzuoliju

Veliki stebri so pod sredino navrtani od morskih školjk (površina stebrov je tu temnejša.) Po Neumayeru.

V nasprotju z grudastimi gorovji so gubana gorovja zgrajena predvsem iz mogočnih skladov usedlin. To vidimo prav dobro v Alpah, v Dinarskem in Sarško-pinskem gorstvu, v Balkanu, Karpatih, Juri, Apeninu in v Sierrri Nevadi v Evropi, v afriškem Atlasu itd. pa tudi v velegorjih Azije in Amerike v Himalaji in Kordiljerih. Za vsa ta mlada (to je v mlajših geoloških dobah nastala) gubana gorovja je značilno, da so zelo dolga, razmeroma ozka in da jih sestavljajo vzporedne gorske vrste (primerjaj izraz Cordilleros de los Andes = verige Andov). Te gorske vrste so visoke, strme in po dolinah podolžnicah ločene med seboj. Vnanje sile so se lotile tudi teh gorovij in jih polagoma odnašajo; ker so pa geološko mlada, so vendarle še prav mogočna in tvorijo najvidnejše dele zemeljskega reliefa. vzdolž gubanih gorovij potekajo mnogokrat močni prelomi, ob katerih je prišlo do globokih sesedanij in udorov. Tako si

razlagamo nastanek Panonske in Padske nižine, kotlin Tirenskega in Egejskega morja, Indijske nižine in drugih nižin.

Pri pomba k sliki na str. 158: Gejzir iz Yellowstonskega parka, ki je tu upodobljen, ne deluje več, vendar je v njem do 93° C vroča, kristalnočista voda modre barve. Ker sliči zato kelihu neke Morning Glory (= jutranja krasota) imenovane cvetlice, so ga Američani krstili Morning Glory Pool (pool = kal, mlaka).

KLIMPIADA

- Klempe posegel je v žep, kjer shranjen je notes prastari, hitro privleče na dan seznamek slavnih junakov. Gleda po svojih udanih, mrk sije pogled iz oči mu, gleda in gleda nizdol, katerega naj bi poklical, da bi povedal, kaj zna, kaj ve o Gotih junaških.
150. Dolgo gleda okoli — vsakdo se skriva za hrbti — vendar je Zurca zagledal, ki ravno Homerja prestavlja. Njega izbere kot žrtev, s prosečim ga glasom pokliče: „Also Johann, wer war der letzte König der Goten?“ Zgane se revež, zacvili kot miš, ki jo maček popade, skoči brž iz klopi, možato pokonci vzravna se: „Bitte, prüfen Sie heute mich nicht!“ zastokal je Ivan. „Also wassen Sä nächst?“ zadere se Klempe Matija. „Sä sänd ein grosser Faulenzer; lernēn Sä besser die Namen! Schlafen Sä weiter! Pardon! Ich bitt Sä, sätzens sich näder!“
140. Stopil je brzo h katedru ter žezlo iz njega privlekel: v notes prastari — gotovo ga rabi, odkar je profesor — Zurcu, junaku iz Florijanske doline, namaže kolešček. „Puchov sistem, morda celo Freilauf!“ se nekdo zadere. „Das ist Puch Freilauf! Ich werde Ihnen schon zeigen!“ K mizi se usede in prime žezlo, držalo debelo, ter ga potisne v posodo, kjer črni se nektar razliva, hitro v album razreda zapiše junaka novince, slavni je naš Trubadur, le malo večji kot Špiking.
150. Bival na dvoru je lepem,¹⁾ a ker ni od Švabov, pregnali njega so hitro Bavarci. Zapisan je v knjigo razredno. Jok posili junaka, ki prej se je drl kot sraka, drugi pognali so krik ter vstali raz sedežev svojih. Zadaž mrmrajo, spredaj kriče, celó cepetanje s čevlji močno kovanimi čuti je zadaj na desni. Vsi brez izjeme stegujejo svoje vratove enako dolgovratim žirafam al snežnobelim labodom. „Pamet, tovarši!“ zadere se Špiking, mali urednik, „piše, da nas bi ostrašil, na pivnik, nektar pijoči.

¹⁾ Bil je prej v oddelku, kjer so bili navadno Nemci. Op. ured.

160. Heil! Predlagam tedaj, da zapojemo slavo bogovom!"
 Treba ni bilo junakov še enkrat pozvati k zahvali.
 „Alah je velik in Klimesch Matevž in Klimesch Matevž je prerok njegov!“ donela je slava Matevža preroka.
 Soba se cela je tresla, zmajala se ladji enako,
 dani valovom morja, ki z njo se pogubno igrajo,
 vendar mornarji čvrsto stojijo na svojih prostorih.
 Ravno tako so v seksti ostali junaki brezbrizni,
 dasi je stari trpin zaprl rjavi kateder,
 mahal z rokami ter brcal z nogami; junakov se nihče
 170. zmenil ni zanj, vsi peli so pesem mogočno do konca.
 Komaj odbili so zadnji glasovi na stenah so sobe,
 Klimesch videč, da varno ni dalje junakov dražiti,
 sklence razlagati dalje, razredu v največje veselje.
 Vse se oddahne. — Matevžek začne počasi in tiho.
 Dobesedno kot piše naš Zeehe, bere iz knjige
 oni, sedeč za katedrom na svojem lesenem prestolu.
 Mnoge zabava latinski Sallust s svojimi spisi,
 oče Homer ter njega vojska trojanska pač daje
 dela dovolj nesrečnim mnogim junakom v seksti,
 180. kdor pa doma si z njim grenil premnoge je ure,
 najde mnogo reči, da draži z njimi Matevža:
 suje balin, ki bil ga prinesel je eden junakov.
 Sreča pa nikdar ni stalna, dolgo ostalo ni skrito,
 s čim se pečajo junaki, kaj vzrok je ropota na desni.
 Š w a r a c, ki biva v turški kasarni, je sunil premočno
 kroglo s svojimi škornji, enakimi flosarskim čevljem:
 pšici enako, z loka izstreljeni, zletel balin je
 tja do katedra sinje višave, kraljestva profosov.
 Klimesch je skočil, kot gad bi ga pičil, izza katedra.
 190. Misлил je revež, da bomba vali se njemu pod noge.
 Molil trpin je zadnje molitev, pogledal okoli,
 kam razleté se njega kosti ter kje bo počival.
 Videl že jasno je v duhu, kako se Haron pripravlja,
 dušo da njega prepelje v temni Hades pred sodbo.
 Enkrat pogleda še „bombo“, ki mirno leži pred katedrom,
 pa se zasveti mu v glavi: „Kaj pa, če vendar ni bomba,
 ampak le krogla lesena?“ In že Matevž triumfira,
 vendar prijeti jo v roke zato še nima poguma,
 strah ga pretresa še vedno pred kroglo leseno.
 200. „Tragens de Bombe henaus!“ reče ter z roko pokaže U r b a n č k a.
 Vstane junak, da spolni povelje glavarja katedra,
 razred pa se zakrohoče v obraz profosu junaku.
 S trudom se usede prestrašeni Klimesch na prestol leseni,
 zbor pa junakov uči se naprej očeta Homerja.
 Nič jih ne moti pri tem, če stari dalje razlaga,
 saj je od črke do črke enako — kot tiskano v knjigi.
 He k t o r medtem je otkel na stran iz dolgega časa.

- Skoro zaspal bi junak, a k sreči „pulcaj“ ga je sunil
v rebra, izrekši kot vedno krilate besede: „Tem dregnu!“
210. Vzel si zaspanec besede je k srcu in hitro izginil.
Kmalu je prišel nazaj, a debel kot zajec na jesen.
Kaj se zgodilo je zunaj, da Hektor tako se je zredil?
V peč bil nanesel je šolski kurjač različnih papirjev,
„Laibacher Zeitung“ med njimi, da ogenj bi laže zakuril.
Hektor zavohal je te časopise, pomislil je malo,
kam bi jih skril ter v razred kako bi jih nesel junakom.
Hitro jih stlači pod suknjo in hajdi v razred presrečni
pod gospodstvo profoksa Klimesch Johann Matevža.
Komaj privlekel je v razred svoj plen, kjer njega je wigwam.
220. že med junaki, ki blizu okoli imajo šotore,
boj se je vnel za Hektorjev plen, enako, če v gori
lev in merjasec trčita skupaj v boju za vodo;
žeja muči oba, a vode za dva je premalo.
Skoraj vse Morfej objel je v mehko naročje,
zdaj pa se zdramil je vsak ter spustil v boj se za plenom.
Vsakdo želi si zabave, a čtiva za vse je premalo,
malo samo jih je moglo dobiti, kar so si želeli.
Gledal ubogi trpin je s strahom na bitko junakov,
zinil ni niti besede, le gledal je milo proseče.
250. Zdaj so se vrgli nesrečni junaki na srečne tovarše:
mórje, kadar se razdraži in divji vihar ga preganja,
da strahovito buči in buta ob skalne pečine,
besno rohneč in preteč razrušiti skalno obrežje,
toda zaman, ker divje čeri, ob katere zaganja
grozno morjé mogočne valovje, stojé nepremično —
skalam enako so stali junaki, na čelu jim Hektor.
Klempe, mogočni glavar, je v silnem strahu zastokal,
videl je kri na nosu Urbančka, junaka s Posavja;
drugi junaki razšli so se mirno v svoje šotore.
240. Ranjen junak odhitel je ven izpirat si rano
v spremstvu štirih tovaršev, ki jih pridejal mu je Klimesch.
Morje potihne, vihar je ponehal in sonce posije —
isti zakoni narave imajo gospodstvo v seksti.
Komaj razšli so junaki po celem se šotorišču,
že zabrenčala je igla v šotoru Ivana Batáglja.
Smešno zares, kak čuden patron je Klimesch Matija!
Boj in pretep je vladal poprej, a molčal je starec,
zdaj pa, ko igla je milo zapela, goslim enako,
vrat je iztegnil, brado povzdignil, poklical junaka.
250. Plašno ozira se ta ter vsakemu miga z očesom:
„Glej, da poveš mi takoj!“ v strahu Janoš šepeče.
„Sagen Sä leber, main Fraind, wer war der König der Goten?“
Vsakdo junaško suflira, da rešil tako bi tovarša.
„Kommen Sä also heraus!“ zastoka glavar za katedrom
in že iz šotora s strahom velikim junak gre.
Da ti v zavpije: „Počasi!“ in drugi deró se enako.

- Klimesch zasliši krilato besedo in reče prav tiho:
 „Kommen Sä recht nur počasi!“ in zraven se rahlo nasmehne.
 Toda ni je nesreče brez sreče—pravi pregovor.
260. Zdaj poslušajte, kako so rešili bogovi junaka:
 Vrv, ki prej sta junaka jo Švarc in mežnar šenklaški,
 hitro čez pot nategnila, rešila junaka je dvojke.
 Padel je Janoš na tla, kot strela bi ga zadela,
 prasko dobil na roki je malo, da kri je pritekla.
 Klimesch v strahu, da kri ne odteče, hitro junaka
 pošlje v klop, da roko obveže, in dalje razlaga,
 vsako besedo natančno, kot v knjigi na strani je dvajset.
 Dolgo seveda ne more razlagati, moti ga Špiking.
 Mali urednik uči se Homerja iz male prestave.
270. „Gebns das Bächlein mer her!“ glavar se katedra oglási.
 Špiking, „Čika“ urednik, na noge se hitro postavi,
 „Šimelna“ ljubega zgrabi in da ga vladarju Olimpa.
 Nekaj mrmral je junak, a sklenil je v prsih kosmatih
 vzeti prestavo po uri iz mize, da „Jupiter tonans“
 v njej je ne najde, in z mirno vestjo je dalje študiral.
 Hektor medtem je slavo zapel nesmrtnim bogovom,
 krulil tako je na glas, da tresel ves se je tabor.
 Klimesch, vladar visoc'ga Olimpa, sovražnik je petja,
 njega le petje, četudi ubrano, razdražiti more.
280. Hitro pretrga razlago, kar storil že večkrat je danes:
 „Schushek dort unten jetzt stehen Sä auf, ech werde Sä prüfen!“
 Vstane pokoncu junak ter skoči urno na noge,
 črno pogleda okrog ter reče krilate besede:
 „Sprechen tut mir sehr weh, ich hab mich früher entschuldigt.“
 Rahei nasmeh se prikaže na ustih Matevža glavarja:
 „Tut mer sehr leid! Sä brummen fortwährend Stonde für Stonde!“
 Težko uda se usodi junak korydaiolos Hektor,
 stopi počasnih korakov pred prve šotore tabóra.
 Dativ, sufler, pripravljaj je knjigo, da brž bi povedal,
290. kar bi vprašal Matevž, vladar usode junakov.
 Ni je nesreče, ki bolj bi zadela junaka v seksti,
 kakor če vpraša ga stari trpin o slavnih Moravcih.
 Hektor nesrečni pa ravno o tem govoriti bi moral.
 Skoro junak omedlel bi, ko sliši strašno vprašanje:
 „Nennen Sä also mer schnell den grössten Herzog der Mähren!“
 Toda Dativ, sufler, ga rešil iz stiske je grozne:
 videl ime „Nikolaus“ in poleg njega „die Mähren“,
 vedel pač sam ni, v kaki so zvezi med sabo.
 Hektor medtem se davil je silno in pazno poslušal,
 da ne presliši imena, ki ga bo povedal tovariš.
 Brž ko zasliši ime, ki rimski ga papež je nosil,
 nič ne počaka in urno pove, kar slišal je zadaj.
 O vi bogovi nesmrtni, kateri živite v Olimpu,
 zdaj mi povejte, zakaj ste zmešali pamet junaku,
 da je zinil ime, ki mu ga šepnil je Dativ!?

(Dalje.)

OLAF AFANASIJEVIČ :

VEČER

V kuhinji je luč.
Uteži na uri polzijo.
Mati kuha borno večerjo.
Na vrvi stare krpe visijo.

Otrok kašlja v postelji.
Oče na stolu sedi,
skrušen od dela v tovarni.
Sveča mežikaje gori.

OLAF AFANASIJEVIČ :

TULIPAN

Skozi okno v mojo sobo pada mrak.
Glas violine odnekod prihaja neubran;
v daljavi rezko piska vlak . . .
V stekleni vazi pred menoj sameva tulipan.

Utonil skoro je v temi.
Rdeč cvet na mizo je odpadel.
Zdi se mi, da na njem solza se blešči.
Zaman želim, da bi se žarek svetel
v temo prikradel,
da zasijal bi svetel dan,
da dal bi tulipanu novo moč . . .
Nad mestom sanja tiha, temna noč,
a v vazi vene tulipan . . .

P. R.

AKORD

Mrak je legal na zemljo,
v lahnem vetru bori so šumeli,
kot bi angelci ob zvokih harf
pesem tiho peli.
Misli so hitele mi v nebo.

P. R. :

MELANHOLIJA

Večerni zvon se že oglasil je iz lin.
Hladen veter je zapihal od planin.
V dušo mi bolesten dahnil je spomin.
Meni v srcu je usahnil rožmarin.

P. R. :

KAKTEJA V VEČERU

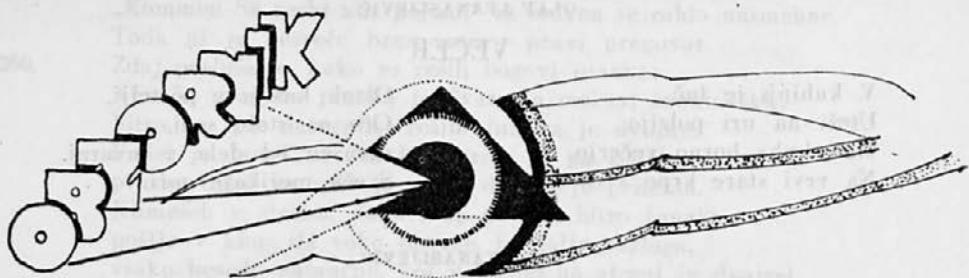
Na belem oknu temnozeleni kakteja cvete.
Živordeč cvet v zahajajočem soncu žari
kot rubin, kot kaplja strnjene krvi.

Kdo je krvalel tod?

Čigava je živordeča kri?

Zašlo je sonce, ugasnil je dan
in večer molči

Moja duša iz tisočernih ran
krvavi — — —.

NOVE KNJIGE

Frana Levstika Zbrano delo. Uredil dr. Slodnjak. 1955. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Str. 477. Cena Din 85.-. Od zvezka do zvezka se grmadi pred nami ogromno Levstikovo delo, ki ga dobivamo v Slodnjakovi redakciji prvič v popolnem obsegu. V tem VI. zvezku je napisal urednik uvod h kritičnim spisom iz leta 1869, nakar sledi najprej obsežno delo o Vodniku: Vodnikovo življenje, Komentar in varijante Vodnikovih pesmi, O Vodnikovem rokopisu, Vodnik brez konca in kraja in še Vodnikova pesem: „Bohinjska Bistrica“, kar označuje urednik kot „drugo zgodovinsko dejanje v našem slovstvu“ in po pravici meni, da bi imeli že izza 1869, ako bi tedaj Matica sprejela Levstikov uvod v Vodnika, tako izdajo pesnika, kakršne še danes nimamo. Za to obširno razpravo pridejo manjši sestavki, katere je Levstik priobčeval v Narodu: Signum temporis — trda, a zaslužena beseda „Besednikovemu“ uredniku Umku s poudarkom o važnosti leposlovja, Razgovori, v katerih se kaže Levstikov dvom o prihodnosti slovenščine in priprava za vseslovanski čas, ko zavlada — ruščina, znana filološka borba, kako naj se piše: „Prešern, Prešerin ali Preširen“. Nato se z začudenjem ustavimo ob Pravdi o slovenskem šestomeru, ki je odgovor mariborskemu šestomerniku Janku Pajku. Doslej smo to delo spoznali le pod Levčevim imenom, dasi smo vedeli, da sta mu kumovala Levstik in Stritar. Slodnjak je

dokazal, da je v Pravdi dobra polovica Levstikova in da tudi ostalo kaže, da je sad njegovega duha in način njegovega ustvarjanja. Pravdi je dodano še Levstikovo poročilo o Levčevi brošuri. — Ko je izšel Dodatek k Raznim delom Koseskega, se je Levstik spet oglasil s kritiko „O Koseskem v Matičnih knjigah“, v kateri je ugotovil pet skupin zblod ob prevodih, ki jih je zagrešil Bleiweisov ljubljenec. Ob besedi „Vrtčevim pesnikom in pisateljem sploh“ bi se tudi začetniki, ki se oglašajo pri Mentorju, poleg drugega lahko zapomnili Levstikov klic: Mladina draga, pomni si to: slovenski jezik ni zato na svetu, da bi ga ti za uho bila! Tretje najobširnejše delo v tem zvezku je poslednja Levstikova kritika — ostra ocena Kleinmayerove Zgodovine slovenskega slovstva, ki je izšla 1881, dotlej prva te vrste, a ni našla milosti v Levstikovih očeh. Knjigo zaključujejo še razne literarno zgodovinske drobtine, dopolnila in varijante, jezikovne reči, govor pri zabavi po prvem občnem zboru Dramatičnega društva in še slovarček z opombami in urednikovim poročilom. — Kdor ima dosedanje zvezke, bo segel gotovo tudi po tem, da bo imel celotnega Levstika v tej lepi znanstveni izdaji.

France Stele: Umetnost zapadne Evrope. Oris njenih virov in glavnih njenega razvoja. Spisal — —. 1935. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Str. 456. Cena Din 120.-. Vsak zvezek Kosmosa Jugoslovanske knjigarne nas vzveseli, *

ob tem zadnjem so bili gotovo vsi, ki so ga dobili v roke, naravnost presenečeni, ker kaj tako lepega in klenega v naši znanstveni književnosti ne dočakamo vsako leto. Mentor je poročal že o mnogih Steletovih knjigah, v katerih nas je večinoma vodil po naši domovini in nam razgrinjal in tolmačil dela upodablajoče umetnosti na naših tleh, to pot pa je šel dalje in tolmači Slovincem umetnost zapadne Evrope, kjer smo tudi mi kulturno zasidrani. Ako hočemo umeti umetnine na naših tleh, moramo vedeti, v kaki zvezi so z umetnostnimi pojavi pri drugih narodih in do kam sega rodovnik vsega umetnostnega dejstvomvanja. Stele nam vse to že v Uvodu nakaže, potem nas pa pelje v stari vek, kjer nas seznanimo s „predpogoji“ zapadnoevropske umetnosti. Ob strokovno dognani besedi in zelo posrečenih in številnih ilustracijah spoznamo in se vživimo v umetnost starega Egipta, preidemo k babilonsko-asirski umetnosti, se pomudimo ob umetnosti Male Azije, Feničanov in Izraelcev, odkoder nas vodi v Evropo in k njeni prvi — kretske-mikenski umetnosti, nakar uživamo in občudujemo grško klasično umetnost ter potem vidimo, kako je živele v rimski umetnosti. Ko nas avtor res mentorsko prevede skozi stari vek, mu z velikim zanimanjem in že pripravljeni sledimo v novi vek, v katerem nam tolmači umetnost zapadne Evrope v glavnih razvojnih stopnjah od starokrščanske umetnosti in bizantinske preko zore srednjeveške umetnosti v romansko, gotško, renesančno in v umetnost baročne in rokokojske dobe pa v dobo historičnih slogov, iz katere gremo še novemu slogu nasproti in pridemo prav v naše dni, ko se javlja nova stvarnost in se vrši pred nami nov zalet, nov zagon v bodočnost, ko polnačeti problem nove stvarnosti ne posega samo v naravo in v resnično problematiko upodablajočih strok, ampak išče opore zopet tam, kjer jo je iskala zapadnoevropska umetnost vselej, kadar sama ni mogla več naprej,

v antiki. — Dijaštvu najtopleje priporočamo to vzorno delo, ki bi ga v višjih razredih moralo predelati.

Peleasa: Friderik Ozanam, ustanovitelj Vincencijevih konferenc, 1936. Izdala in založila Vincencijeva konferenca Srca Jezusovega v Ljubljani, Misijonska tiskarna, Domžale-Groblje. Str. 40. Cena Din 6.—. Že pred vojno je pokojni prelat Andrej Kalan pokazal v Domu in svetu življenje in delo Friderika Ozanama (1815—1853) ter ga postavil za zgled slovenski katoliški inteligenci. Če je bil pred vojno potreben tak vzornik, je danes toliko bolj, ko duhovna in gmotna stiska pritiska na vse naše življenje in kliče po možeh, ki bi živeli polno katoliško življenje in zdravili težke sodobne rane človeštva z vsem svojim delom, ko Caritas kliče vse, da ne bi stali ob strani. Prav je, da smo dobili zdaj Ozanamovo življenje v posebni knjižici, da ga spoznajo vsi in tudi mladina, ki študira. Njej zlasti priporočamo to delo, saj smo prepričani, da se bo dovezeta za vse dobro in veliko, navdušila ob tem velikem vzorniku in usmerila svoje stopinje za njim, hoteč tako pripomoči vsaj k olajšanju, če že ne k popolnemu ozdravljenju stiske, ki je v njej danes človeška družba. Veliko bo že, ako se navduši za Vincencijeve konference, da bo zanje in v njih po svojih močeh delovala.

P O M E N K I

Planinško Otmar. Vaši „Počitniški spomini“ so sicer lepo pisani, a vendar jim manjka prave sočnosti. Če bi vpletli kaj zanimivih anekdot, potem bi ta Vaša tura mnogo pridobila. Morda jo predelate in nadaljujete v označeni smeri. Če imate slike, jih priložite. Ako bi ne mogli letos priobčiti, bi prišlo pa drugo leto v prvi številki na vrsto.

? Poslane pesmi se kar gladko bero. To pot priobčim „Pomlad“, izmed drugih pa mogoče pozneje katero še izberem. Drugič se podpišite, ker po sami pisavi

ne morem uganiti, kdo je pošiljatelj, četudi se je že kdaj prej oglasil. Rokopisov ne spravljam, da bi jih pozneje primerjal in tako ugotavljal, kdo se je spet oglasil!

Š. F. Tudi s „Cerkovnikom Matijem“ ste pokazali, da ste na pravi poti do pravega prozaika. Pride prej ali slej na vrsto.

Olaf Afanasijevič. Izbral sem dve pesmi. Tudi prozo bom priobčil. Oglasite se še kaj, ker ta pošiljka priča, da imate talent, ki ga ne smete zakopati.

Tihomir Ravninski. Ob „Pevcu“ sem videl, da ste se že lepo razvili, le škoda, da je tako sentimentalen in že obrabljen motiv. Saj ste nekaj podobnega brali v lanskem „Mentorju“. Tudi „Predmestje“ ste dobro zadeli, vendar so trije odstavki le preneznatni, da bi jih priobčil. Če bi bili kaj takega kot n. pr. Mažuranič Fr. v svojem „Lišču“ ali „Od zore do mraka“, potem bi seveda z veseljem priobčeval tudi tako drobnjavo.

Kozinus. Vaša humoreska je kar dobra in jo spravim, če bi je ne mogel radi prostora letos priobčiti.

Janošna. Iz zadnje pošiljke bom izbral nekaj pesmi, čeprav tudi proza ni na-

pačna. „Butara“ je prišla prepozno, „Obraz“ pa bi morali še študirati in ga bolj izrazito izklesati. Motiv je prav lep in zasluži, da bi bil še bolje podan.

Aleksandrovna. Če ste se v „Odbitem“ identificirali z Milo, potem je prav, da se držite njenih besed: „Da, ne bom odnehala, pa četudi se ves svet postavi na glavo!“ Škoda bi namreč bilo, če bi odnehali, ker vse štiri črtice, ki ste jih to pot poslali — prvič ste se menda oglasili! — kažejo, da je v Vas res pri-povedniški talent. Vse štiri so tako prijetno pisane, da jih prihranim, ker vseh letos ne bom mogel priobčiti.

P. R. Izbral sem „Melanholijo“, „Akord“, „Osamljenost“ in „Kaktejo v večeru“. Po vsem, kar ste mi povedali v priloženem pismu, sem prepričan, da boste poslej med stalnimi sotrudniki in da bo Vaša pesem vedno boljša, zlasti še, ko se seznanite z vsemi deli naše sodobne pesni.

J. Mëmin. Prevod je preveč trd, originalna pa je tudi vse prej ko pesem. Boljši ste v prozi, v kateri Vam jezik prav lepo teče in se znate živeti v milje, ki ga kar prijetno podajate. Pustite verze in ostanite pri prozi.

REŠITEV ZANK IN UGANK.

1. 8 pregovorov: Vse mine!; 2. Uganka: 100 Din; 3. Pregovor: Čas je zlato;
4. Številnica: V delu je naša rešitev in moč! (junaštvo, dl. mir, če); 5. Zveržena: Bismud, sekira, rja, Erminija, astra, tesar, izba, Bosko, listje: Biserje raste iz boli.
6. Posetnica: Slovničar.

Vse je prav rešil: Čekuta Vilko, Ljubljana, večino pa Jug Franjo, Studenci pri Mariboru, Stanko Kapš, Ljubljana, in Anica Hočevar, šestošolka v Ljubljani.

Razpisano nagrado dobi Čekuta Vilko.

Sredi maja izideta v enem zvesku 9. in 10. šteev. Leto je za nami, naročniki pa še niso vsi poravnali naročnine. Storite to takoj po prejemu te številke, da ne bo nepotreb-nih sižností!

Novo, upravo izašlo!
Djačka enciklopedija,
Srednjoškolski repetitorij
i Kalendar za školsku
godinu 1935-1936.

na 380 strana sa 8300 podataka iz svih naučnih i praktičnih disciplina. Repetitorij cjelokupnog znanja u džepnom formatu. Sestavio ga prof. A. Marsić.

Meko vezan u cijelo platno sa zlatnim naslovom cijena Din 20.-

Dobije se u svakoj boljoj knjižari ili izravno kod nakladne Knjižare St. Kugli, Zagreb, Ilica 30.

Šalje se pouzecom ili uz unapred poslani novac franko.

Pred nakupom

domaćih ali inozemskih knjig, revidij, muzikalij itd. obrnite se na

Jugoslavansko
knjigarno

r. z. z. o. z.
Ljubljana
Predškofijo

Ima stalno bogat sortiment slovenskih in tujejezičnih leposlovnih ter znanstvenih knjig ● zbirko žepnih slovarjev in učbenikov ● šolske knjige ● **Naročniki** knjižnih zbirki (Leposlovne - Ljudske knjižnice ● Zbirke domačih pisateljev in Kosmosa) uživajo pri nakupu knjig domače zaloge ● **25% popust** (izvzemši šolskih)

Zahtevajte brezplačno cenike lastne založbe in knjižnih zbirki

NOVA ZALOŽBA
V LJUBLJANI
Kongresni trg št. 19.

ŠOLSKE POTREBSČINE za vse šole, učila, zvezki, barve, risalno in tehnično orodje, nalivna peresa.

KNJIGE: šolske, leposlovne in znanstvene. Tuja literatura v vseh jezikih. Cankarjevi in Finžgarjevi zbrani spisi.

PO ZELO NIZKI CENI odlični prevodi iz klasične literature za šolsko čtivo. Kot pomožna knjiga dr. Jak. Kelemina: Literarna veda.

LJUDSKA
POSOJILNICA
V LJUBLJANI

registr. zadruga z neom. zavezo
Miklošičeva cesta 6
(v lastni palači)

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri

NOVE VLOGE, vsak čas razpoložljive, obrestuje po 3%

? ALI POZNATE SLOVENSKO ZAVAROVALSTVO ?

Zadnja desetletja prejšnjega stoletja so v slovenski gospodarski zgodovini zelo važna. V konsumnih družtvih in blagovnih ter kreditnih zadrugah je našel slovenski človek rešitev iz spon tujih kapitalistov in se osamosvojil.

V enem dolgo časa ni mogel stopiti na lastne noge — v zavarovalstvu. Naši ljudje so bili v tej važni gospodarski panogi često prepuščeni na milo voljo tujcev, ki so iz nesreče našega človeka kovali zlate kapitale.

Pa je šinila tudi tu rešitev v letu 1900 z ustanovitvijo samostojne slovenske zavarovalnice

Vzajemne zavarovalnice v Ljubljani

Tekom 35 let se je Vzajemna zavarovalnica v Ljubljani iz skromnih početkov razvila v mogočno gospodarsko podjetje, ki ima v elementarnem oddelku 21 milijonov, v življenjskem pa 29 milijonov kritnih sredstev. Letni premijski donos znaša v elementarnem oddelku približno 10 milijonov, v življenjskem pa nekaj nad 5 in pol milijona.

Za enkrat vodi Vzajemna zavarovalnica naslednje panoge:

- a) **ELEMENTARNI ODDELEK** - požarno zavarovanje, steklo, jamstvo, kasko, nezgode vlom in zvonove.
- b) **ŽIVLJENJSKI ODDELEK** - življenjsko in rentno zavarovanje v vseh kombinacijah, dalje v posebnem oddelku
- c) **KARITAS** - posmrtninsko zavarovanje.

Slovenski izobraženec mora poznati zgodovino in pomen slovenskih gospodarskih institucij, da ve prav svetovati in prav tolmačiti vsakemu slovenskemu gospodarju, ki se z zaupanjem obrne nanj za nasvet.